

OLAJOS István*
A horgászat és halászat lehetőségei és helye természetes vizeinkben**

1. Alapvetés, megválaszolandó kérdések

A 2017. évben bekövetkezett halászati törvény módosítása következtében természetes vizeinkből kiszorultak a közvetlenül a vízből élő halászok, és halászati tevékenységű társaságok, és közvetlenül a horgászati célú hasznosítást preferálják. Ennek apropóján a cikk legfontosabb kérdése, hogy a természet közeli horgászati hasznosításnak milyen szerepe lesz a vizek élővilágára, a vizek kártétele elleni védekezésre, a természetes vizeink megközelíthetőségére, a vízparti élőhelyek háboríthatatlanságára, a vizek mezőgazdasági hasznosíthatóságának kérdéseire.

A meghozott intézkedéscsomag első következménye, hogy tovább bővült a halászok és horgászok közötti ellentét. A természetes vizekből kiszoruló halászok egyre inkább a mesterséges és bányatavak felé kénytelenek fordulni, melyeknek azonban az állami tulajdonjogot gyakorlók mellett természetes személy tulajdonosai is lehetnek, akik a vizük egyéb, a halászon kívüli gazdasági hasznosításában érdekeltek. Fontos kérdés, hogy halászati vizek esetén érvényesül-e tulajdon szentsége, és mindhárom részjogosítvány betartása. Miben tér-el a halászati jog hasznosítási lehetőségei a vizek tulajdonosa szempontjából egy vadászterület hasznosításának a lehetőségétől? Vannak a módosított halászati törvénynek a vizek tulajdonosait védő intézkedései?

A másik kérdés, hogy a természetes vizeinkből kiszoruló halászok megélhetését hogyan tudják biztosítani a halászati társaságok, a magyar halgazdálkodási tervezésnek vannak-e programjai a területen felszabaduló munkakapacitás felvételére, és a kialakuló intenzívebb halgazdálkodási tevékenység képes-e a halászati feldolgozó iparban biztosítani a halászok számára munkalehetőséget? Bővíthető-e a halászati szövetkezetek fajtakísérleti tevékenysége, ha nem férhetnek hozzá a természetes vizeinkből származó, őshonos halfajok szaporítható egyedeihez?

István Olajos: The opportunities and place of fishing and angling in our natural waters – A horgászat és halászat lehetőségei és helye természetes vizeinkben. *Journal of Agricultural and Environmental Law* ISSN 1788-6171, 2019 Vol. XIV No. 27 pp. 131-159 doi: 10.21029/JAEL.2019.27.131

* PhD, egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézete, e-mail: civoliga@uni-miskolc.hu

** *A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.*

2. A halászati jog, mint a halakon történő tulajdonszerzés alapja

A halászat, mint kisebb királyi felségjog jelent meg a feudális jogban Magyarországon. A kisebb királyi felségjog, mint átengedett jogosultság azt jelentette, hogy a birtokkal együtt, a király adománylevelek megemlítették az adománybirtok természetes részeként a természetes vizeken történő halászat jogát.¹

Ennek jogi jellegének megváltoztatására törekedett Könyves Kálmán I. törvénykönyvében, melyben megerősítette a halászati jog nagyobb királyi felségjog jellegét- azaz úgy rendelkezett, ha a halászat nem a mindennapi megélhetés szolgálja- például a szerzetesrendek fenntartását- vissza kell adni a birtokosnak királyi használatba.²

A királyi törvénykönyvbe foglalástól eltérően alakult azonban a jog gyakorlásának a módja a későbbi századokban. Ezt erősítette a Werbőczy féle Hármaskönyv három idevágó rendelkezése: Először is a királyi jog és a birtokjog meghatározásakor a település tartozékaként jelöli körülötte lévő halastavakat és halászatokat.³ Második a folyók által elárasztott földekről szóló fejezetben fejt ki, hogy a megváltozott medrű folyóban halászati jogot gyakorló, a joggyakorlás során követheti a folyó medrét.⁴ A harmadik említés a gyámgyermek vagyonának a gyám általi elszámolásnál történő becslésénél a nagyobb folyókon és a tavakon fennálló halászatból származó éves jövedelem tízszeresét kell becsülni, ha pedig ennek jövedelmével elszámolni nem tud, akkor 50 girára kell értékeln. Az 50 gira értéke egy jó kővár értékének a fele volt.⁵

A halászati jog, mint a halak tulajdonszerzésének alapja nem maradhatott ki a Magánjogi Kodifikáció elemzéséből sem. A dologi jog írott forrásainak értékelésénél Lenkovics Barnabás 2003-ban megjelent átfogó elemzésének⁶ első forrásaként, a vízterület tulajdonosának szerez tulajdont az, aki az addig az uratlan dolgot (a halat) kifogja. A szerzőmódot az uratlan dolgok megszerzésének egyik formájaként említi az Optk-ról szóló résznél.⁷ Szladits Magánjogában a dologi könyvet író Kolozsváry Bálint az alanyi magánjogot keletkeztető eredeti tulajdonszerzés egyik eseteként értékeli, de még mindig az uratlan dolgok megszerzésének körében azt, ha valaki a halászati jog gyakorlásának körében kifogott halon tulajdont szerez.⁸

A Ptk. hatályba lépésével megszűnik a víz tulajdonjogához való kötése a halászati jognak. A komoly dogmatikai változást Lenkovics az alábbiakban foglalja össze: „... A Ptk. eredeti,szövege a gazdátlan javak elsajátításától különválasztva, önálló tulajdonszerzési módként említi a vadak és halak tulajdonjogának megszerzését.

¹ Ezzel ellentétes véleményen van Bérczes Viktor, aki a halászati jogot nagyobb királyi felségjognak, regálénak tekinti. Bérczes 2017, 75–76.

² Veres 2001, 27.

³ Tripartitum 24. czim 7. §.

⁴ Tripartitum 87. czim 2. §.

⁵ Tripartitum 133. czim 41. §.

⁶ Lenkovics 2003, 16.

⁷ Optk. 381-387. §.

⁸ Lenkovics 2003, 17–18.

Ezt a megoldást eddig a vadak és halak gazdátlan javak köréből az állami tulajdon tárgyává minősítése és a vadászati és halászati jog mint tulajdonszerű jogok földtulajdontól való elválasztása indokolta. Mára ugyanezt a megoldást általánosságban az élővilág, az élő dolgok és különösen a természeti javak fentebb említett fokozott védelme indokolja, a megoldás tehát az új törvényben is változatlanul fenntartandó. A vadak és halak tulajdonjogáról, valamint a vadászati és halászati jogról ezután is külön törvényben kell részletesen rendelkezni, ezekre azonban a Ptk.-ban – itt is a kódex-jelleg hangsúlyozása érdekében – utalni kell.⁹

Lenkovics a cikkének megírásakor anakronisztikusnak érzi az akkor hatályos halászati törvény értelmezésének a kitételét, mely szerint A jogosult – ha e törvény másképp nem rendelkezik – a hal, illetve más hasznos víziállat tulajdonjogát annak jogszerű kifogásával (gyűjtésével) szerzi meg. A hal (más hasznos víziállat) tulajdonjoga a jogosultat illeti, ha a halászati vízterület is a tulajdonában van. Az elhullott hal (más hasznos víziállat) a lelés helyével érintett halászati vízterület szerinti jogosult tulajdonába kerül.¹⁰ „Ez a szabály ugyanúgy kivételként volna elfogadható a mesterséges halastavakra, halkeltető és halnevelő létesítményekre, mint a vadaknál a vadaskertekre és vadasparkokra, főszabályként azonban indokolatlan és korszerűtlen. A természeti környezetet és azon belül a természetes élővilágot alkotó egyre több növény és állatfajta kerül az állami tulajdon kizárólagos tárgyainak körébe, sőt az emberi uralom alá egyáltalán nem hajtható, senki által birtokba nem vehető, fokozottan védett élő dolgok körébe. Ma már ez alól a tendenciaszerűen érvényesülő főszabály alól jelent kivétel a halászati jog is.”¹¹

A szerző bizonyára örülne a halgazdálkodási törvény azon rendelkezéseinek, mely az élő halat, a vadakhoz hasonlóan a állami tulajdon tárgyának tekinti,¹² ami csak a halgazdálkodási jog jogosultja, vagy az ő általa feljogosított személy szerezhethet tulajdont, aki személy szerint gyakorolja a halgazdálkodási jogból adódó elsajátításhoz való jogosultságot. A jog használóját azonban az új törvény alapján kötelezettségként terheli az invazív halfajok visszaszorításának, és az őshonos halfajok megfelelő ökoszisztémájának fenntartási kötelezettsége. Így minden korábbi rendelkezésnél fontosabb kötelezettséggé vált a kifogással egyidejűleg, a darab és méretkorlátozással védett halfajok egyedének beírása a fogási naplóba, mely mint közigazgatási korlátozás, a horgászok tulajdonszerzésének egyik lényegi feltételévé vált.¹³

A halászati jogot és a horgászati jogot, melyet a jogtudomány sokáig szinonimaként használt, felváltotta a halgazdálkodási jog kifejezés. A szó is utal arra a tendenciára, hogy a gazdálkodó itt már nem a halat kifogó halász, vagy horgász, hanem a jogot hasznbérbe vevő gazdálkodó szervezet, vagy horgászegyesület, aki a hasznbérbe vett jogot a halászati vagy horgász területi engedélyek értékesítésével gyümölcsözteti. A befolyt jövedelem hasznbérleti díj levonása utáni részével sem rendelkezhet szabadon. Ebből a jövedelemből kell megoldania a kifogott, őshonos

⁹ Lenkovics 2003, 19.

¹⁰ 1997. évi XLI. törvény 8. §.

¹¹ Lenkovics 2003, 22-23.

¹² 2013. évi CII. törvény 6. § (1) bekezdés.

¹³ 2013. évi CII. törvény 6. § (2)-(3) bekezdések.

halfajok egyedeit az általa kezelt halászati vizekbe, és megoldania a halászati ellenőrzéssel kapcsolatos feladatait.¹⁴

A klasszikus, a tulajdonjog részjogosítványaként, eredetileg a más által gyakorolt jogok mintapéldányaként aposztrofált jogintézmény új értelmet nyert az halgazdálkodási törvény értelmezésében. Az élő hal és a legjelentősebb vizeink felett tulajdonjogot gyakorló állam, és más vízterületekkel nem érintkező állóvizeinken tulajdonos önkormányzatok által hasznosított olyan jogintézménnyé vált, melyen a tényleges gazdálkodást folytató haszonbérlet a haszonbérlet magánjogi kötelezettségéből és számos közjogi kötelezettségből adódó terhek mellett, kell elég sok joggyakorlót (horgászt és halászt) toboroznia ahhoz, hogy gazdálkodása nyereséges legyen. Ha a gazdálkodás színterül választott halászati vízterületet a tulajdonos saját tulajdonú termőföldjén alakítja ki, a halgazdálkodás joga megilleti. A halgazdálkodási jog korlátairól és a halgazdálkodási területről a következő fejezetekben szöveges részletekben.

3. A horgászati jog és a halászati jog tartalma és gyakorlásának korlátjai

A halászat első hazai jogszabályában a halászati jogot a tulajdonjog elválaszthatatlan részjogosítványának tekinti, és azt a meder tulajdonosának személyéhez köti.¹⁵ Később, a vízi ingatlanok nyilvántartásának nem egyértelmű volta miatt, 20 évi háborítatlanul birtokolt halászati jog az állam által garantált tényleges tulajdonosi joggyakorláshoz vezetett. Az ilyen módon gyakorolt halászati jog táblával jelölhető lett.¹⁶

A joggyakorlást a parti telek tulajdonosa tűrni volt köteles, azonban a parti telekben a joggyakorlással okozott károkért a halászati jog jogosultja teljes kártérítéssel tartozott.

A reálszocialista időszakban, az állami tulajdon primátusának megfelelően a halászati jog az államot illette, kivéve szövetkezetek által létesített halastavakat és rizsföldeket, ahol a létesítő gyakorolta az általa létesített vízfelületeken a halászat jogát. Ez a jog a személyi tulajdonban álló vizek kezelőit is megillette. A joggyakorlás hasonló volt, mint a XIX. század végén. A tulajdonos tűrni volt köteles a bejárást és halászati eszközök kihelyezését, joggyakorlása azonban nem akadályozhatta a földhasználó gazdálkodását.¹⁷

A halászati jog mellett 1997. évi halászati törvényben megjelent a halásztól elválasztott horgászati jog, mely a két halfogási módszer különbségén túl, az intenzív, professzionális, és a komolyabb szakmunkás vizsgához, vagy halgazdálkodási mérnök végzettséghez kötött joggyakorláson túl komolyabb állami bevételt jelentett a terület felett a halászati jog gyakorlására feljogosított, azt a 5 éves üzemterv időpontjával megegyező időponttal megnyerő mezőgazdasági gazdálkodó szervezeteknek, vagy esetlegesen társadalmi szervezeteknek. Ezzel szemben a horgászat hobbitevékenységnek

¹⁴ 2013. évi CII. törvény 12-18. §.

¹⁵ 1888. évi XIX. tc. 3. §.

¹⁶ 1888. évi XIX. tc. 12. §.

¹⁷ 1977. évi 30 tvr. illetve Veres 2001, 28–29.

tekinthető horgászbottal és horoggal, valamint 1m átmérőjű, un. kishalfogó hálóval történő halkifogási módszer, mely gyakorlásához a 14. életévét betöltő önálló jog gyakorlására feljogosított horgásznak bizottság előtt a halak felismeréséből, a tilalmi időkből, a különböző horgászmodszerekből, és a vízparton történő viselkedésből, valamint a kifogott hal kíméletes tárolásából vizsgát kell tennie. Ezt a főleg elméleti tudásra feljogosító vizsgát ebben az esetben a halászati hatóság, és a horgászati jog gyakorlására feljogosított szerv szervezte és bonyolította le. A halászati törvény a halgazdálkodást és halvédelmet szem előtt tartva, számos természetvédelmi szempontú használati korlátot állított fel a halászati és horgászati jog gyakorlása elé:

A vízállás- és vízleeresztési üzemeltetője köteles a víz leeresztésével, feltöltésével járó, vagy más, a halászati jog gyakorlását akadályozó tevékenységének megkezdéséről és annak várható időtartamáról – a szükséghelyzetet kivéve – legalább nyolc nappal megelőzően értesíteni. A hal természetes mozgását akadályozó létesítmény építéséhez (átalakításához, felújításához, megszüntetéséhez stb.) a halászati hatóság, a vízügyi hatóság, valamint természeti, illetőleg védett természeti terület esetén a természetvédelmi hatóság szakhatósági hozzájárulása szükséges. A nagy értékű természetes vízi halállományok ivási vándorlásának biztosítása érdekében a halászati hatóság a folyókon épülő duzzasztóművek beruházóját (üzemeltetőjét) hallépcső létesítésére és működtetésére kötelezi. A halak ivási időszakában a vízállás- és vízleeresztési üzemeltetője a vízszintszabályozás során a környezeti (ökológiai) szempontokat is köteles figyelembe venni.¹⁸

A halászati vízterületen bekövetkezett halpusztulás esetén a víz tulajdonosa, használója (a vízállás- és vízleeresztési üzemeltetője), a vízparti ingatlan tulajdonosa, használója, valamint a jogosult a vízmintavételt és a szükséges vizsgálat elvégzését az állategészségügyi hatóság számára köteles lehetővé tenni és tűrni.¹⁹

Tilos a hal fogásához minden olyan fogási eszköz, illetve mód alkalmazása, amely a halállományt és élőhelyét károsíthatja. Tilos a hal fogásához különösen (a) mérgező vagy kábító hatású anyag, (b) robbanóanyag, (c) szűrőszerszám, illetve (d) bűvárszigony vagy más, halfogásra alkalmas bűváreszköz használata, valamint (e) gereblyező horgászati, illetőleg hurokvető halászati módszer alkalmazása. Tilos folyóvízen olyan halfogóeszköz vagy -készülék, továbbá olyan fogási mód alkalmazása, amely átlagos vízállás esetén a folyó, illetve a holtág, mellékág medrének felénél többet keresztirányban folyamatosan elzár.²⁰

A jogosult a halállomány és élőhelyének megújulása érdekében köteles a halászati vízterületen az élőhelyre jellemző fajú évenkénti állománypótlás mellett oly módon gazdálkodni, hogy az élőhelynek megfelelő korú és sűrűségű halállomány tartósan fennmaradjon.²¹

A jogosult köteles a halgazdálkodási terv alapján hasznosított halászati vízterület halállományát és élőhelyét őrizni, vagy őrzéséről – halászati őr útján –

¹⁸ 1997. évi XLI. törvény 16. §.

¹⁹ 1997. évi XLI. törvény 17. §.

²⁰ 1997. évi XLI. törvény 23. § (1)-(3) bekezdések.

²¹ 1997. évi XLI. törvény 25. § (1) bekezdés.

gondoskodni. Halászati őr egyéb vízterületen, illetőleg halas tavon is igénybe vehető. Halászati őrt több jogosult közösen is foglalkoztathat. A halászati őr feladataival a külön jogszabály szerint létesített mezei őrszolgálat is megbízható.²²

A természetvédelmi oltalom alatt álló hal fogása (gyűjtése) – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – tilos.²³

A kíméleti területen – a tilalom feloldásáig – az évnek közigazgatási határozattal meghatározott időszakában tilos a halászat, a horgászat, a vadászat, a csónakázás, a fürdőzés, a vízisportok űzése, továbbá minden olyan tevékenység végzése, amely a hal szaporodását és fejlődését zavarhatja.²⁴

Az új 2013. évi halgazdálkodási törvény a fentieket az alábbi fontos korlátozásokkal egészíti ki:

Megváltozott a törvény szerkezete, és a törvény egésze szempontjából erősebb lesz az egyedkímélő állatvédelem. A törvény bevezető rendelkezéseit követően két címben szabályozza a halgazdálkodási vízterület, és a halállomány védelmét. A halgazdálkodási vízterület védelme érdekében a halgazdálkodásra jogosult köteles a hasznosított vízterület halállományát, életközösségét, valamint a hal élőhelyét védeni, a hal természetes táplálékszerzését és szaporodását elősegíteni, továbbá áradás vagy a víztest kiszáradásának veszélye esetén az őshonos halfajok mentését elvégezni.²⁵

E mellett fontos élőhelyvédelmi kötelezettség a halállományt tisztító, túlszaporodott gerinces állatfajok gyérítése, a nem őshonos, invazív halfajok kifogása és szelektív gyérítése, a haltáplálék bejuttatásának és a vízi közlekedésnek a korlátozása, a szárazra került halivadék állomány élővízbe való visszajuttatása.²⁶

A kifejezetten halvédelmi célból elrendelt új intézkedések a következők: kifogott őshonos halfajok telepítése, természetes vizekből kifogott invazívnek minősített halfajok természetes vizekbe történő telepítésének általános tilalma, a halgazdálkodó kérelmének megfelelően a horgászati kíméleti idő, a fogható méretkorlátozás és egyedszám szigorítása, vagy horgászati és horgászturizmus érdekében történő enyhítése.

A korlátozás alá eső halfajok általános és kíméletes visszaengedésének elrendelése, tömeges halpusztulás esetén a halgazdálkodásra, vízgazdálkodásra jogosult szervezetek, vízparti ingatlanok tulajdonosa, a meder tulajdonosa és használója, valamint a vízi létesítmények tulajdonosa kötelesek együttműködni.

A felszíni vizek szennyezésének okainak feltárása és elhárítása után az elpusztult őshonos halfajok visszatelepítése a halgazdálkodási jog gyakorlójának kötelezettsége. A vízi létesítmények tulajdonosai hallépcső létesítése mellett az ívási időszakban kötelesek megfelelő vízszintet fenntartani az ívása elősegítése érdekében.²⁷

²² 1997. évi XLI. törvény 34. § (1) bekezdés.

²³ 1997. évi XLI. törvény 38. § (1) bekezdés.

²⁴ 1997. évi XLI. törvény 42. § (2) bekezdés.

²⁵ 2013. évi CII. törvény 8. §.

²⁶ 2013. évi CII. törvény 8-12. §.

²⁷ 2013. évi CII. törvény 12-16. §.

A halászati és horgászati jog jellege megváltozott. E két jog mellérendelt szerepe eltűnt, és a természetes vizeink horgászati jellegű hasznosítása lett a preferált joggyakorlási forma. Ennek indokait a jogalkotó annak kevésbé intenzív voltában, ellenőrizhetőségében és a kapcsolódó nagyobb gazdasági előnyökben jelölte meg. Az új törvény csak akkor engedi egy természetes vizekben a halászati hasznosítást, ha az adott vízben a horgászati jellegű hasznosításra nincs jelentkező.²⁸ A horgászok és a halászok közötti, a törvény hatályba lépésével erősödő ellentétekről az ötödik fejezetben szólok.

4. Halgazdálkodási területeink

A halgazdálkodásra alkalmas vízfelület lehet természetes víz, és ember által mező- és erdőgazdálkodási földterület művelésből való kivonásával létesített halgazdálkodási vízterület, melyet a tulajdonos ilyenként vetet a Halgazdálkodási területek és halgazdálkodási jogosultak nyilvántartásába.

Ezt a nyilvántartásba vételt megelőzi a halászati hatóság azon határozata, hogy a területet halgazdálkodási vízterületté minősíti.

A nyilvántartásba bekerül a kérelmező természetes vagy jogi személy adatain túl a terület ingatlan-nyilvántartásban szereplő helyrajzi száma, művelési ága, a tulajdonosok neve és tulajdoni aránya, a magyar víztérkód, az uniós víztestkód, a nyilvántartott vízfelület nagysága, természetes vizek esetén az átmérője.

A halgazdálkodási jog hasznosításának módja is feltüntetésre kerül. Az ilyen vízterület létesítője automatikusan, a tulajdonos jogán megkaphatja az 5 éves halgazdálkodási terv benyújtását követően a területre a halgazdálkodási jogot.

Ha a teljes létesített vízfelület a tulajdonában van, a halgazdálkodási jog jogszerűen őt illeti, az más részére nem adható haszonbérletbe. Ha azonban a vízfelületnek osztatlan közös tulajdonosai vannak, őket már csak előhaszonbérleti jog illeti meg a halászati jog hasznosítására tekintettel. E területek hasznosításra vonatkozó szabályokat a halászati jog jellegének változásai kapcsán elemezzük részletesebben. A halgazdálkodási területre vonatkozó megállapításainkat a következőképpen összegezzük.

A halgazdálkodás alapvető egysége az a természetes vagy mesterséges vízfelület, mely a halgazdálkodás tárgyaira, mint hasznos vízi állatokra jellemző életközösséggel rendelkezik. Természetes vizeink közül a vízgazdálkodási törvényben nevesített vizeink állami tulajdonban, az önkormányzat területének lefolyástalan állóvizei önkormányzati tulajdonban vannak. A mező-és erdőgazdálkodási törvény hatálya alá tartozó területeken a művelésből történő kivonással létesíthető mesterséges halgazdálkodási vízterület, mely közigazgatási határozattal válik halgazdálkodási területté. Amíg a létesítő tulajdonos kíván rajta vízgazdálkodási tevékenységet gyakorolni, addig az övé a halgazdálkodási jog, amit üzemterv alapján gyakorolhat, a halászati hatóság felügyelete alatt.

²⁸ 2013. évi CII. törvény 5-6. §.

Ha a létesítő tovább nem kíván rajta maga halgazdálkodást folytatni, a terület halgazdálkodási jogát az állam haszonbérbe adással hasznosíthat, amin a terület tulajdonosát megilleti az előhaszonbérleti jog, és annak alhaszonbérletbe történő adásának lehetősége. Ez a kivont földön részarány-tulajdonnal rendelkező tulajdonos-közösséget is megilleti.

Amennyiben egyik fél sem kíván élni a halgazdálkodási joggal, úgy a természetes vízfelülethez hasonlóan a víztérkóddal rendelkező területet az állam nevében a halászati hatóság meghirdeti horgászati, majd érdeklődés hiányában halászati hasznosításra. A halgazdálkodási jogot megszerzőnek horgászati hasznosítás esetén joga van saját tagjait feljogosítani területi éves és napijegyek értékesítésével horgászati tevékenység gyakorlására, és a kifogott megszábotott mennyiségű hal tulajdonjogának kifogással történő megszerzésére.²⁹

5. Halászati hasznosítás kontra horgászati célú kezelés. Összehangolható érdekek?

A halászat megszüntetését az élővizeken sok kritika kísérte. A folyószabályozások előtt az ország lakosságának jelentős része élt ebből az ősi tevékenységből, és mint a történeti forrásaink mutatják, a halászatok, melyek valamely folyóhoz, vagy tóhoz kötődtek, a földtulajdonából élő nemesség egyik fontos bevételi forrását jelentette.

A folyók által hazánkba hozott víz mennyisége, és a klímaváltozás hatására beálló fokozatos vízhiány egyre nagyobb jelentőségűvé tenné, hogy a tavasszal hazánk területére érkező víz minél hosszabb ideig tartózkodjon az ország területén, és lehetővé tegye a csapadékszegény nyári időszakban az ország képes legyen a vízpótlásra. Erre a célra jöttek létre az Alföld speciális elhelyezkedését lehetővé tevő fokok, és az erre épülő foggazdálkodás. A folyó viszonylag védett magas partján történő áttöréseken a folyó vize áradáskor átszivárgott, és a laposabb területeket elöntve viszonylag nagy területet öntött el. Apadáskor a területet elöntő vizek a fokoknál zömében visszaszivárogtak a mederbe, de az alacsonyabb részeken megmaradva holtágakat, morotvákat és ezeket összekötő csatornarendszereket alakítottak ki.

Az ideiglenes elöntött területeket vizet tűrő gyümölcsfákkal betelepítve folyamatosan biztosítható volt, hogy az árvízi hordalék nem a folyók főágait töltse fel, az ártéren a visszavonuló vizek után lehetővé vált a külterjes állattartás és a hordalék mezőgazdasági alapanyagként történő felhasználása. A gazdálkodás ezen módszeréhez azon jól kellett ismerni a folyó természetét, és több lábbon kellett élnie a folyó melletti embereknek. A fokokon jellegzetes halászati módszerek alakultak ki, melyek lehetővé tették, hogy a beáramló vízzel a legnagyobb halakat a visszavonuló vízzel együtt ki tudják fogni, az ivadékok viszont a folyó élővilágát színesítették.³⁰

²⁹ A jogszabály első, a változásra is tekintettel lévő, a speciális használati módok nézőpontjára is figyelemmel lévő elemzését lásd Szilágyi 2017, 160–167.

³⁰ Nagy 2017.

A folyószabályozás számos területet alkalmassá tett az intenzív mezőgazdasági művelésre, de a gátak közé szorított folyók egyrészt a halászat hagyományos színtereinek a lecsökkenéséhez, másrészt az Alföld addig jól művelhető területeinek szikesezéséhez vezetett, a vízhiány pedig addig ismeretlen állatbetegségek megjelenéséhez vezetett. Az akkori monarchia éléskamrájának tekintett Magyarország persze nagytöbbségben úrrá lett a kialakuló nehézségeken. Az úrbéri viszonyok megszüntetésével járó kompromisszum azonban közel egymillió embernek nem tudott elég földet adni, így a kivándorlás, az egykézés, és a két világháború közötti kedvezőtlen gazdasági környezet egyre inkább érezte hatását.³¹ A vízhiány egyre általánosabb lett, így az Alföld öntözhetőségére a 30-as években elkészült a Keleti és a Nyugati Főcsatorna, majd a Tisza árszintjének szabályozására kialakult a Tiszalöki és Kiskörei Vízierőmű, majd a Tisza tó. A vízügyi jellegű feladataink egyre sürgetőbbek, a folyóink gátjai egyre magasabbak, és a gátak közé szorított folyóink nem képesek megfelelő ívőhelyet biztosítani az őshonos halállományuknak.

A halászat és a horgászat viszonylatában a sokkal nagyobb lobbierővel rendelkező horgászok diadalmaskodtak. A halászok, melyek az utolsó időszakban már nem voltak többen országosan 150 családnál,³² az esetek többségében másodállásként vállalkoztak a halászati tevékenységre, főállásuk mellett halásztak, és a hivatásos halásztok idejének nagy részében intenzív halgazdálkodással foglalkozó cégeknél dolgoztak, így a megélhetésük nem forgott veszélybe.³³ A hivatásos halásztok nagyobb része amúgy is kiegészítő tevékenységként élt hivatásával, de így is tevékenységük korlátozásának ítélték, hogy megszűnt az addigi folyamatos kiegészítő jövedelmet biztosító halászati vállalkozásuk. Sokkal nagyobb problémát jelent, hogy a nagyobb piacokon sem lehet friss, folyami halat kapni, és a Tisza melletti, folyami halra szakosodott vendéglőknek is máshonnan, leginkább külföldről kell beszerezniük a tevékenységük folytatásához szükséges, legfontosabb alapanyagot.³⁴ A tevékenységüket elvesztő halásztok megtalálták a képviselőt, aki interpellált a kártalanításuk ügyében. A miniszteri válaszban környezetvédelmi érvekkel, a túlhalászással, és a horgászok jobb fogási lehetőségeivel indokolja az országgyűlés majd egyhangúan meghozott döntését. Mivel a konkrét megélhetésük nem forog veszélybe, és az elvihető halászati eszközök pedig értékesíthetők az intenzív halászzal foglalkozó cégeknek. A halásztok szaktudása a miniszteri válasz szerint jól hasznosítható a természetes vizek halórzésében, szelektív halászatban. Ökoturisztikai szempontból szerepük lehet a hagyományörző bemutató, illetve a látványhalászatok szervezése és kivitelezése – e halászati lehetőségek jogszabályi hátterének kialakítása jelenleg zajlik –, továbbá a kutatási célú halászatok és a szakoktatás területén is. Horgászturisztikai szempontból komoly szerepet kaphat a jövőben a horgászvezetői munkakör, melynek betöltésére sokan – lásd: idegenvezetői vagy turisztikai képzést, illetve nyelvoktatást követően – szintén kiválóan megfelelhetnek.³⁵

³¹ Olajos 2010, 153–159.

³² Falusi 2016.

³³ Fazekas 2016.

³⁴ Falusi 2016.

³⁵ Fazekas 2016.

A miniszteri választ tovább gondolva, a mentett partok területén, bizonyos jól felépített az ökogazdálkodás keretei közé beszorító fokgazdálkodás kialakításával jól összeférne a fokokra telepített halászat, a legeltetés, a friss iszap jótékony hatására kialakított gyümölcsültetvény, és a kajakkal jól bejárható vízi turizmus és horgásztatás. Egy ilyen ültetvényen jól megférne egymással a folyamatos munkát végző halász, és a hobbiját gyakorló, a környék nevezetességeivel is megismerkedő horgász-turista is, akiket a környék vizeiben a megfelelő helyekre az alkalmazott halászok kísérhetnének.

A javaslatához hasonló programot terjesztett elő, és hozott nyilvánosságra a Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület, akik a vidékfejlesztésbe integrálható halászat és vízgazdálkodás érdekében tevékenykedik, és minden a témával összefüggő jogszabálytervezetet véleményez. A véleményből néhány kapcsolódó pontot érdemes ismertetni, ugyanis a horgászok és természetvédők érdekét is tükrözheti:

5.1. ad 1. „Ne csak a föld, a víz is legyen a helyben lakóké!”

Ahol csak lehetséges, a helyi emberek, helyi szervezetek (önkormányzatok, civil szervezetek, Nemzeti Park Igazgatóságok) élvezzenek előnyt a vízterületek megpályázásánál! A szélvizekre lehessen külön pályázni. Ehhez viszont nagyon fontos, hogy a nagy folyó- és vízszakaszokról le legyenek választva a szélvizek, kubikok, csatornák, hogy a vadásztársaságokhoz hasonlóan a helyi kötődésű emberek kezében lehessen a halászat joga. Külföldi NE bérelhessen vízterületet! A szélvizek hasznosítása körében előnyt élvezzenek a helyiek, helyi szervezetek, de ha nem tudnak összefogni (pl. nagyobb vízszakaszok), vagy nem élnek a lehetőségükkel, akkor más megnyerheti a bérletet – cél, mindkét esetben a tisztességes gazdálkodás. Életképes főszakaszméret: 3000-20000 ha, (különben túl kicsi a terület), s ezt akár 3-4 önkormányzat összefogással is megpályázhatja.

A horgászati hasznosítás szempontjából a területi engedély árainak vonzóknak kell lennie a horgász számára. Az eddig tapasztalt visszaélések ne maradjanak következmények nélkül, a közösségnek és a halbírónak arra is legyen lehetősége, hogy a korábbi bérleti ciklus(ok) tapasztalatait összegezzék a bérleti jogokról szóló pályázat kiírása előtt. Ehhez felhasználható lenne az érintett közösség tagjainak beszámolója. Hivatalosan fontos információt adhat az új pályázatok kiírásához. Halbírónak a helyi közösség egy tiszteletbeli tagja lenne kijelölve, aki a peresítés előtti egyeztetést hajtáná végre, de a horgászat és a halászat szabályainak megszegőinek előlétele ismert lenne nem csak a halászati hatóság, hanem a horgász és halász közösség előtt is.³⁶

Ha a helyi önkormányzatok, vagy kistérségek is pályázhatnak, akkor a vízterületek kezelése helyi szinten valósulna meg, a vízterületeknek gazdája lenne. A helyiek valóban odafigyelnének a rendre, az élőhelyek fejlesztésére, a halállomány gyarapodására, megszűnne a rablógazdálkodás és visszaszorulna az orvhalászat. Növekedne a halászatban foglalkoztatottak száma, akiknek komoly szerepe lenne, mint horgász-kísérő, a horgászturizmusban. A bérlet kötelezettsége lenne, hogy (a folyóparti települések esetén) településenként legalább egy halászt foglalkoztasson. A bérleti

³⁶ Az eredeti javaslatban szereplő helyi szabályalkotás és annak megfelelő bíráskodást teljesen laikus részvétellel nehezen tartom kivitelezhetőnek.

jognak természetesen feltétele kell, hogy legyen egy megfelelő halgazdálkodási terv. Az önkormányzatok ehhez összefoghatnak halgazdaságokkal, pályázhatnak halászszakmunkások képzésére, élőhely fejlesztésre. A víznek gazdája kell legyen, aki napi szinten tudja mi a helyzet, mi a teendő. A szélvizek hasznosítását mint kísérleti halgazdálkodási módot kellene bevezetni, és mint ilyenre 5 évenként kellene pályázni. Az új haszonbérleti rendszer bevezetés eljárási változtatásokat is feltételezne, először szélvizekre szóló bérleti pályázatokat írják ki, s ha az erre kiírt pályázat eredménytelen, akkor kapja meg a folyószakaszt bérlő az ivadékmentési kötelezettséggel együtt.³⁷

5.2. ad 2. A halgazdálkodási év szöveges jellemzése

A fogási napló mellé legyen bevezetve kötelezően minden halászatra és horgászatra jogosult számára az adott év szöveges jellemzése, a hatásvizsgálatok, elemzések szükségessége miatt. Kutató halászathoz ne kelljen a halászati jogosult hozzájárulását kérni, bejelentés kötelezettség legyen helyette.

Ez a kutatási és természetvédelmi célból beiktatott változtatási javaslat kizárólag a természetvédők és a kutatók érdekeit tükrözi, és meg bonyolultabbá tenné a szinte a végletekig túlbürokratizált horgászatot. A horgászkartya, az állami és területi jegy, a méret és darabkorlátozott halak esetében a fogással egyidőben kitöltött, majd év végén összesített fogási napló mellett az adott év szöveges értékelésére a horgászok igen csekély száma vállalkozna önként.³⁸

5.3. ad 3. Az érdekelt, hatáskörrel rendelkező közigazgatási szervek hatáskörének meghatározásakor a halgazdálkodás érdekei legyenek az elsődlegesek

A vízügy, a természetvédelem céljai a természeti értékőrzés, és a halászat érdekei legyenek összehangoltak. A vízügyi létesítmények tervezésénél, valamint a vízügyi üzemeltetés során fokozottabban vegyék figyelembe a halászat és a halállomány, a természetes ökoszisztéma, a környezetvédelem érdekeit. Egyeztetési kötelezettség legyen a szervek között, egyenlő jogokkal!

A kormorán állományszabályozása, nemzeti parki szakember együttműködésével szükséges a hazai és tájfajta halaink genetikai védelmének érdekében! (A halpusztító állatok pl. emlősök, madarak állományát lehessen hatékonyan szabályozni a tógazdaságokban, vagy legyen megfelelő kompenzáció a terméskiesés enyhítésére! Jelenleg is van lehetőség kormorán gyérítésre. A halászati hasznosítók nem igazán használják ki. A fészkelőtelep felszámolás és a kóborló állomány tekintetében külön ki kell térni a megoldási lehetőségekre.

A védett és veszélyeztetett halak természetvédelmi, illetve akár gazdasági célú tenyésztését lehetővé kell tenni, ennek támogatása, és a tájidegen fajok fokozottabb szabályozása-visszaszorítása szükséges.

³⁷ Demény, Felső & Cselószki 2016.

³⁸ Demény, Felső & Cselószki 2016.

A védett és veszélyeztetett halak természetvédelmi, illetve akár gazdasági céllal való tenyésztését lehetővé kell tenni, ennek támogatása szükséges. Feltételekhez kötve, de lehessen Európában védett és veszélyeztetett halfajokat is tenyészteni. Most is lehet, természetvédelmi céllal, valamint tokfélék esetén külön szabályok vonatkoznak pluszban. Többletforrást igényel annak a kutatása, hogy a természetvédelmi ok fennáll-e. Ez visszavisz a halállomány adatok, statisztikák hiányára.

A haltenyésztő a támogatás fejében, köteles lenne a természetes vizekbe telepíteni az állomány bizonyos részét (60%).

Ha közösség által létrehozott ívóhelyen illetve halasvízben védett halfajok szaporodnak el, melyek ott korábban nem is voltak megtalálhatóak (pl. mert az adott terület korábban szántó volt), akkor a védett halfajok 40%-ban ezekben a víztestekben is legyenek halászhatóak a közösség által és legyenek értékesíthetőek, megfelelő adatközlés és monitoring tevékenység mellett. A védett fajok esetében a halászat céljaként az állomány természetes vizekben történő szaporításának elősegítése lehetne megjelölni.

A védett halfajok szaporítását és halászatát nonprofit szervezetként, vagy egyetemi együttműködés részeként, vagy génmegőrzési tevékenységként lehessen végezni.

A tájidegen fajok visszaszorítása fokozottabban kell érvényesülnön, a telepítések fokozottabb ellenőrzésével. A halgazdálkodási tervekben kapjon egyre nagyobb hangsúlyt az élőhelyek-ívóhelyek fejlesztése a haltelepítésekkel szemben.³⁹

5.4. ad 4. Halastó és horgászvíz létesítésének feltételeit egyszerűsíteni szükséges

A halastó és egyéb időszakos halászvíz létesítésének feltételeit könnyítsék meg. A vízzel való gazdálkodás minden formája élvezzen támogatást, a vízdíjak árát csökkentsék! Ha fokkal, vagy belvízvisszatartással hoz létre egy közösség (vagy magánszemély) jogszerűen ívóhelyet- halasvizet, akkor a halászati jog is az övé legyen! A halászati jog bérlője ne tilthassa meg hogy a halász, kisszerszámos halász, illetve a horgász az általa fogott halat kistermelőként, vagy falusi vendégasztal keretein belül értékesíthesse! A halászati jog tulajdonosa, csak a fogásra vonatkoztatva kérhet a törvényben nem szabályozott (erősebb szabályra) engedélyt. Ne tilthassa meg, vizsgával, horgászigazolvánnyal és engedéllyel rendelkező horgásznak a kifogott hal kistermelői, falusi vendégasztal szolgáltatói értékesítését a horgászjegyen, és máshol sem!

Ma a halászati törvény nem tiltja a jogszerűen kifogott hal kereskedelmi hasznosítását (kistermelői, falusi vendégasztal szolgáltatói értékesítését), sőt a kormányzati szándék is a helyi termékek piacra segítése. Az 52/2010-es, a kistermelői élelmiszertermelés, -előállítás és -értékesítés feltételeiről szóló FVM rendelet egyenesen lehetővé teszi/tenné élő hal tekintetében országosan, falusi vendégasztal szolgáltatóként a gazdaság helyén történő értékesítést évi 6000 kg. mennyiségig. Ennek ellenére, a tematikus és gasztroturisztikai utak nem tudnak kialakulni, országimázs tekintetében megerősödni, mert a halászati jogosultak, élve azzal a jogukkal, hogy erősebb/szigorúbb szabályozást hozhatnak a vizeiken a halászati felügyelő bizottság engedélyével, sorra ezt

³⁹ Demény, Felső & Cselószki 2016.

megkérve a horgászigazolványban már feltüntetik, hogy bármilyen kereskedelmi hasznosítás tilos!

Ha fokkal, vagy belvízviszatarással hoz létre egy közösség⁴⁰ (vagy magánszemély) jogszerűen ívóhelyet-halászvizet, akkor a halászati jog is az övé legyen! A halastó és egyéb időszakos halászvíz (pl. ívóhelyek) létesítésének feltételeit könnyítsék meg. A vízzel való gazdálkodás (öntözés, rizs-hal termelés, halastavi gazdálkodás, ívóhelyek létrehozása, belvízzel való gazdálkodás) legyen összehangolt és élvezzen támogatást!

A mentett oldalon a gazdák, a vízügy és a halászati hasznosító összefogásával hatékony belvízgazdálkodást lehetne kiépíteni (belvizes területeken a csatornarendszerrel összekötött tavak létrehozása, míg a kitermelt anyagból magasított művelő utak létrehozása).⁴¹

6. A kutatás eredményeinek összefoglalása

A halászati jog, mely sokáig a vizek tulajdonjogának elválaszthatatlan részjogosítványának minősül, 2013-tól kezdve a halgazdálkodásra feljogosított tulajdonost, vagy haszonbérletet teszi a joggyakorlás alanyává. A tényleges halász, vagy horgász halon történő tulajdonszerzése a jogosult joggyakorlásának egy formája. A horgász vagy halász halon történő tulajdonszerzésének számos közjogi akadálya van ezeknek betartásának elmulasztásával a halon a tulajdont a halgazdálkodási jog jogosultja szerzi meg. A halgazdálkodó természetvédelmi kötelezettségének jellege és szerepe is megnőtt. Az újonnan halászati vizet létesítő halgazdálkodási joga csak az első 15 éve halgazdálkodási ciklusra biztosított. A horgászok és halászok közötti mesterségesen szított ellentét egy sokkal átgondoltabb halászati politikával megszüntethető. A halgazdálkodási jogok gyakorlásában a helyi közösségek szerepét kell megnövelni. A szélvizek hasznosítása jogát az önkormányzatoknál kellene hagyni. A vízgazdálkodási és halgazdálkodási hatóság és a természetvédelmi hatóság feladatait össze kellene hangolni. Az új halászati területek létrehozásakor a tulajdonos halgazdálkodási jogát nem kellene csorbítani.

A kutatás az alábbi közjogi jellegű kérdések megválaszolásával fejleszthető tovább:

A horgászati hasznosítás növelésével egy időben változott a horgászszabályzat. Nőtt a tilalmi időszakok érintett halfajok száma, és a nőtték a méretkorlátok. E mellett a korrupció megelőzése érdekében megváltoztak a halászati ellenőrzések szabályai, nőtték a kiszabható büntetések, és a szabálysértési törvény, a „sui generis” közigazgatási bírság mellett büntetőjogi szankció is lettek a horgászat szabályainak be nem tartásának. A fenti intézkedések indokainak ismertetése mellett immár 3 év gyakorlatának a tükrében meg szeretném vonni az intézkedéscsomag mérlegét.

⁴⁰ Tudományos megalapozására lásd: Kajner et.al. 2005, 116–140.

⁴¹ Demény, Felső & Cselószki 2016.

Felhasznált irodalom

1. A halászatról szóló 1888.évi XIX. tc. a halászatról
2. A halászatról szóló 1977. évi 30 tvr. a halászatról
3. A halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény
4. A halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény
5. Tripartitum: Hármaskönyv (1514) Nemes Magyarország Szokásjogának Hármaskönyve
6. Osztrák Polgári Törvénykönyv
7. Bérczes V (2017) Az orvhalászat szabályozási módszerei és dogmatikai kérdései, *Miskolci Jogi Szemle* (1), pp. 74–86.
8. Demény F, Felső B & Cselószki T (2016) Nem csak a föld, a víz is legyen a helyben lakóké, Javaslatok és indoklásuk, a magyarországi halászati törvény, és egyéb kapcsolódó jogszabályok módosítására, 1–6, <http://www.elotisza.hu/uploads/dokumentumtar/halaszatitrvszoveteln.doc> [03.01.2019]
9. Falusi Zs (2016) Betiltott halászat, megélhetés nélküli családok, Magyar Nemzet, 2016. február 6., <https://mno.hu/hetvegimagazin/kotott-fogas-1327270> [2019.01.09]
10. Fazekas S (2016) Válasz Szabó Sándor országgyűlési képviselő "Kaphatnak-e kártalanítást a szegedi halászok?" írásban feltett kérdésére, Budapest, 2016.01.21, ügyiratszám: PTKF/83/2/2016
11. Kajner P., Fazekas I., Flachner Zs., Molnár G. & Balogh P, *Szelídvízország – Kézikönyv a Tisza menti ártéri gazdálkodás megalapozásához*, elotiszaert.hu/bovebben.php?id=1420 [2019.01.07]
12. Lenkovics B (2013) A tulajdonszerzés eredeti és származékos jellege, *Polgári Jogi Kodifikáció* (2), pp. 14–29.
13. Liptai N. (2015) A magyar halászat jelene és jövője, Koncz I & Szova I, szerk., *PEME XI. PhD Konferencia Előadásai*, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, Budapest, 2015, pp. 71–77.
14. Nagy K (2017) Hagyományos ártéri gazdálkodás: fenntarthatóság és az árvízvédelem megoldása, <http://neuronhalo.hu/2017/03/26/hagyomanyos-arteri-gazdalkodas-fenntarthatosag-es-az-arvizvedelem-megoldasa> [2019.01.10]
15. Olajos I. (2010) A halászati jog használatának speciális szabályai, in: Csák Cs, szerk., *Agrárjog. A magyar agrárjog fejlődése az EU keretei között*, Novotni Alapítvány, Miskolc, pp. 153–159.
16. Szilágyi J E (2017) A halgazdálkodás jogi szabályozása, in: Csák Cs, Hornyák Zs, Kocsis B E, Olajos István, Kókai-Kunné Szabó Á & Szilágyi J E, szerk., *Agrárjog A magyar agrár- és vidékfejlesztési jogi szabályozás lehetőségei a globalizálódó Európai Unióban*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, pp. 161–167.
17. Veres Z (2001) Környezetjogi szempontok a tulajdonjog korlátozásához, *De iurisperitiae et iure publico* (4), pp. 1–55.